

Revitalisering av historiske bykjerner

Ni utvalgte estiske byer

Estland har 12 beskyttede kulturmiljøer – Heritage Conservation Areas – hvorav 11 er i historiske bykjerner. Utlysningen «Historic old town centres with cultural heritage protection areas» retter seg mot de 9 beskyttede kulturmiljøene som ligger i henholdsvis byene Pärnu, Haapsalu, Kuressaare, Rakvere, Paide, Viljandi, Võru, Valga og Lihula.

Mange av disse byene lider av synkende befolkningstall, som skyldes både lav fødselsrate og høy grad av fraflytting. Dette er en del av en ond sirkel av begrensede arbeidsmuligheter, lite investeringer i byene, og, i verste tilfelle, tap av byens identitet. På tross av disse utfordringene har de ni ovennevnte byene hver sine unike kulturmiljøer med bevarte historiske områder.

PÄRNU

Pärnu gamleby. Foto: ERR

Fylke: Pärnu fylke
Grunnlagt: 1251
Areal: 32,22 km²
Befolkning: 39 605 (2020)
Befolkningstetthet:
1200 innb./km²

Pärnu er, med sine 39 605 (2020) innbyggere, Estlands fjerde største by. Den ligger sørvest i landet og har fått kallenavnet «Estlands sommerhovedstad» på grunn av sin rolle som feriedestinasjon. Økonomien er også sterkt knyttet til sesongaktiviteter og turisme. Dersom man ikke tar hensyn til sesong-baserte endringer, ligger befolkningstallet i Pärnu relativt stabilt, om enn med en svak nedgang. Den markante økningen i folketall sammenlignet med folketellingen i 2011 skyldes endringer i kommunegrensene.

Villa Ammende. Foto: Visit Estonia.
<https://www.visitestonia.com/en/villa-ammende>

Det røde tårnet. Foto: PuhkaEestis.ee
<https://www.puhkaeestis.ee/et/punane-torn>

Pärnu kulturmiljø

De eldste områdene i kulturmiljøet i Pärnu er knyttet til byens middelalderslott og til den Hanseatiske byen. Spor etter Pärnu middelalderby er bevart, inkludert «det røde tårnet» og det historiske gatenettet, men det er det senere, barokke Pärnu som er mest tydelig.

Utenfor middelalderbyen ligger «feriebyen» Pärnu, med parker og underholdningsbygg som ble bygget fra tidlig 1800-tallet og utover. Tradisjonen med offentlige bad, som startet under den tsaristiske tiden, ble videreført med funksjonalistiske spa på 1900-tallet. Etterkrigsarkitekturen i Pärnu bærer også i stor grad preg av funksjonalistisk stil.

Pärnu strandhotell. Foto: ajapaik.ee

HAAPSALU

Haapsalu kulturmiljø. Foto: Margus Vilisoo, 2010

Fylke: Lääne fylke
Grunnlagt: 1279
Areal: 11,09 km²
Befolkning: 9 375 (2020)
Befolkningstetthet:
850 innb./km²

Haapsalu har et befolkningstall på 9 375 (2020), et tall som gradvis har sunket de siste 20 årene, og som fortsetter å synke. Men byen er, som Pärnu, en ferieby og er spesielt kjent for sin trearkitektur, gjørme-spa og festivaler. Det betyr at det som i lavsesongen er et rolig bostedsområde, i høysesongen transformeres til en feriedestinasjon med et yrende folkeliv.

Hovedgaten i Haapsalu. Foto: Visit Haapsalu

Hovedgaten i Haapsalu. Foto: Tõnis Padu, 2010

Haapsalu kulturmiljø

Hjertet av kulturmiljøet i Haapsalu er en middelalderbosetning rundt bispeslottet fra 1200-tallet. Bygningene utenfor slottsområdet er fra senere århundrer. Mellom bygninger fra 1700-tallet står hus bygget i den første perioden av Estlands uavhengighet (1918-1944). Det er spesielt mange spa-bygninger og sommerhus bygget på 1800- og 1900-tallet.

Feriebyen Haapsalu. Foto: VisitHaapsalu.com

KURESSAARE

Kuressaare. Foto: Valmar Voolaid

Fylke: Saare fylke
Grunnlagt: 1154
Areal: 14,95 km²
Befolkning: 13 276 (2018)
Befolkningstetthet:
890 innb./km²

Kuressaare er den eneste byen på Estlands største øy, Saaremaa, og dermed øyens administrative og sosiale sentrum. Byen ligger på øyens sørside og er mest kjent for sine godt bevarte kulturarv, som f.eks. slottet som i dag huser Saaremaa Museum, i tillegg til festivaler og spa-aktiviteter som tiltrekker seg turisme. Det bor 13 276 (2018) mennesker i Kuressaare, og som i andre estiske feriebyer stiger befolkningstallet om sommeren, mens det ellers er i svak nedgang.

Kuressaare. Foto: By Leon petrosyan - Own work, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

7

RAKVERE

Rakvere. Foto: By Daviidos - Own work, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

Fylke: Lääne-Viru fylke
Grunnlagt: 1302
Areal: 10,64 km²
Befolkning: 15 413 (2018)
Befolkningstetthet:
1 500 innb./km²

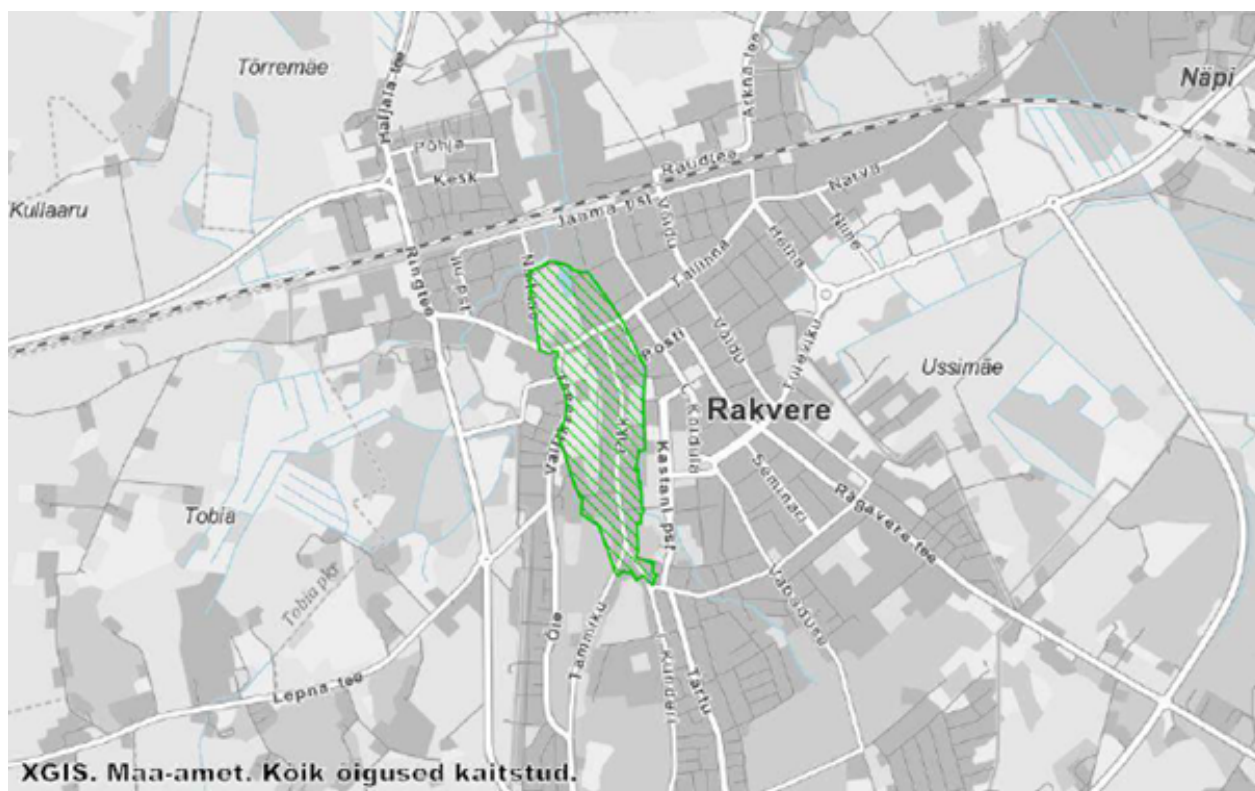
Rakvere er hovedbyen i Lääne-Viru fylke, som ligger nord i landet. Byen fungerer som et kulturelt og økonomisk sentrum for store deler av nordøst-Estland og er godt kjent for sine gode offentlige tilbud, bl.a. et profesjonelt teater og et spa. Det har nylig vært gjennomført et revitaliseringsprosjekt i byens kulturmiljø, med fokus på hovedgaten, som bl.a. inkluderte bredere fortau og nye gatemøbler.

Rakvere står også ovenfor flere av de typiske utfordringene for mindre, estiske byer, som synkende befolkning og betydelig arbeidsledighet. I 2000 var befolkningen i Rakvere 17 097. Siden da har dette tallet sakte, men sikkert falt, til 15 413 i 2018. I 2019 var 347 mennesker registrert som arbeidsledige i Rakvere.

Rakvere slott. Foto: Tauno Rahnu, 2018 <https://ajapaik.ee/photo/154734/rakvere-linnus/>

Rakvere kulturmiljø

Kulturmiljøet i Rakvere gamleby dekker et område ved foten av en historisk slottshøyde. Bosettingen som ble bygget langs dagens hovedgate fikk bystatus i 1302. I tillegg til slottet på høyden, inkluderer kulturmiljøet en middelalderkirke og Rakvere herregård, som ble bygget på ruinene av et middelalderkloster. Langs hovedgaten ligger en rekke trehus med siden ut mot gaten, hvorav de eldste ble bygget på 1700-tallet.

Rakvere gamleby. Foto: Kaija-Luisa Kurik, 2018

PAIDE

Rakvere. Foto: By Daviidos - Own work, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

Fylke: Järva fylke
Grunnlagt: 1291
Areal: 10,03 km²
Befolkning: 7 793 (2020)
Befolkningstetthet:
780 innb./km²

Paide er kjent som hjertet av Estland, ut ifra sin geografiske plassering midt i landet. Paides befolkningstall har, som i mange andre byer, gradvis sunket de siste årene. I tillegg sliter byen med høy arbeidsledighet – i 2019 var 270 mennesker registrert som arbeidsledige.

Paide er bl.a. kjent for sin årlige Meningsfestival («Arvamusfestival»).

Paide slott. Foto: Wikimedia commons

Paide kulturmiljø

Kulturmiljøet i Paide er definert av et delvis bevart gatenett fra middelalderen og ruinene av Paide slott. Den eldste bygde kulturarven er hovedsakelig karakterisert av en-etasjes trebygninger med tre-tak og blomsterdekor i vinduene.

Paide torg. Foto: <https://www.paide.ee>

Paide . Foto: Kaarel Truu, 2018

VILJANDI

Viljandi. Foto: <https://www.flickr.com/photos/viljandi/2290374941>

Fylke: Viljandi fylke
Grunnlagt: 1284
Areal: 14,62 km²
Befolkning: 17 407 (2019)
Befolkningstetthet:
1 190 innb./km²

Viljandi ligger sør i Estland, mellom Tartu og Pärnu, og er best kjent for The University of Tartu Viljandi Culture Academy, et profesjonelt teater, og den internasjonalt kjente Viljandi folkemusikkfestival. Byen er også kjent for sitt unike landskap, med både naturlige og menneskeskapte innsjøer.

På tross av en stor studentbefolkning og mye turisme, har byens befolkningstall falt betydelig. I 2000 var befolkningstallet 20 756, mens det i 2019 var falt til 17 407 (omtrent 17% nedgang).

Ruinene av Viljandi slott. Foto: Ivar Leidus – Üleslaadija oma töö, CC BY-SA 3.0 ee, Wikimedia Commons

Viljandi kulturmiljø

Bevaringsområdet i Viljandi ligger rundt bysentrumet fra middelalderen og inkluderer ruinene av Viljandi slott. De historiske bygningene i området er hovedsakelig fra 1700- og 1800-tallet og er bygget i både tre og mur.

Viljandi kulturmiljø. Foto: Kaija-Luisa Kuirk, 2018

LIHULA

Lihula. Foto: Av Ivo Kruusamägi – Eige arbeid, CC BY-SA 3.0 ee, Wikimedia Commons

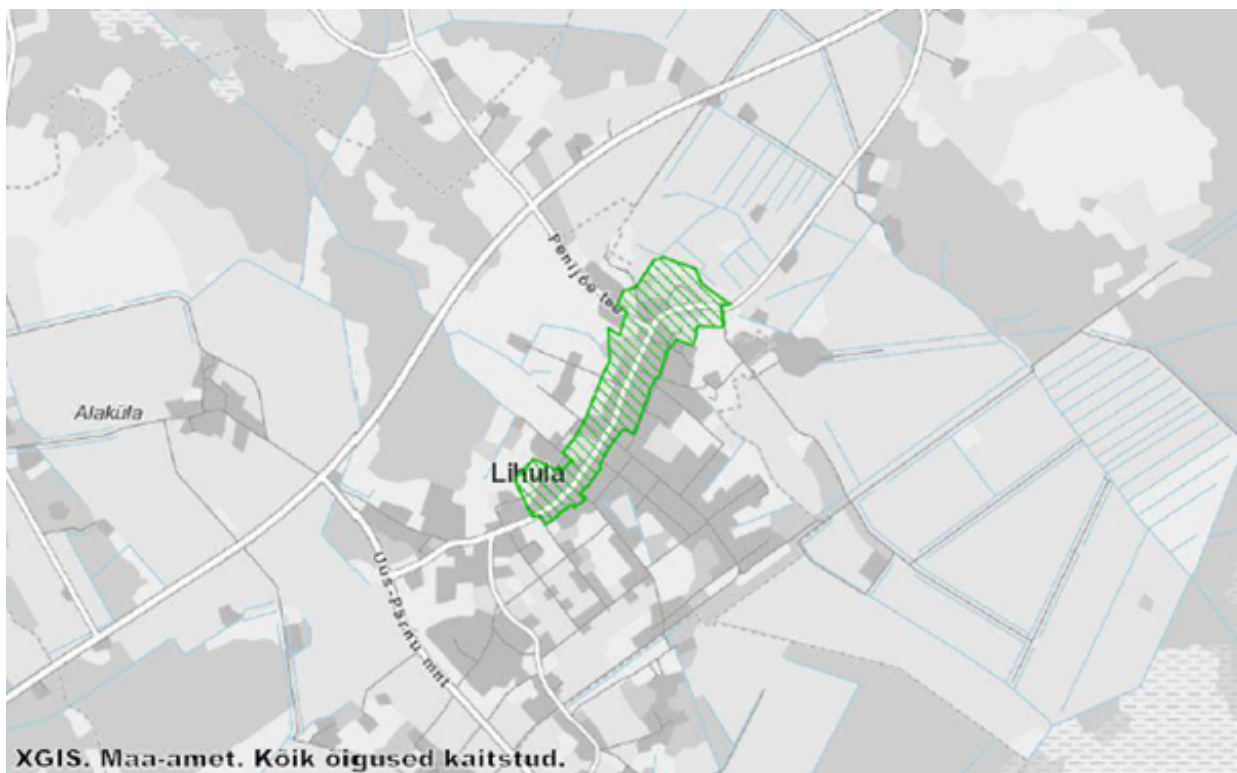
Fylke: Pärnu fylke
Først nevnt: 1211
Areal: 1,86 km²
Befolkning: 1 201 (2019)
Befolkningstetthet:
645 innb./km²

Lihula er en liten by i Pärnu fylke, med en befolkning på 1 201 (2019). Byen er viktig på grunn av sin relativt godt bevarte kulturarv, men lider av betydelig fraflytting og på grunn av dette står så mange som opptil 50% av byens bygninger tomme.

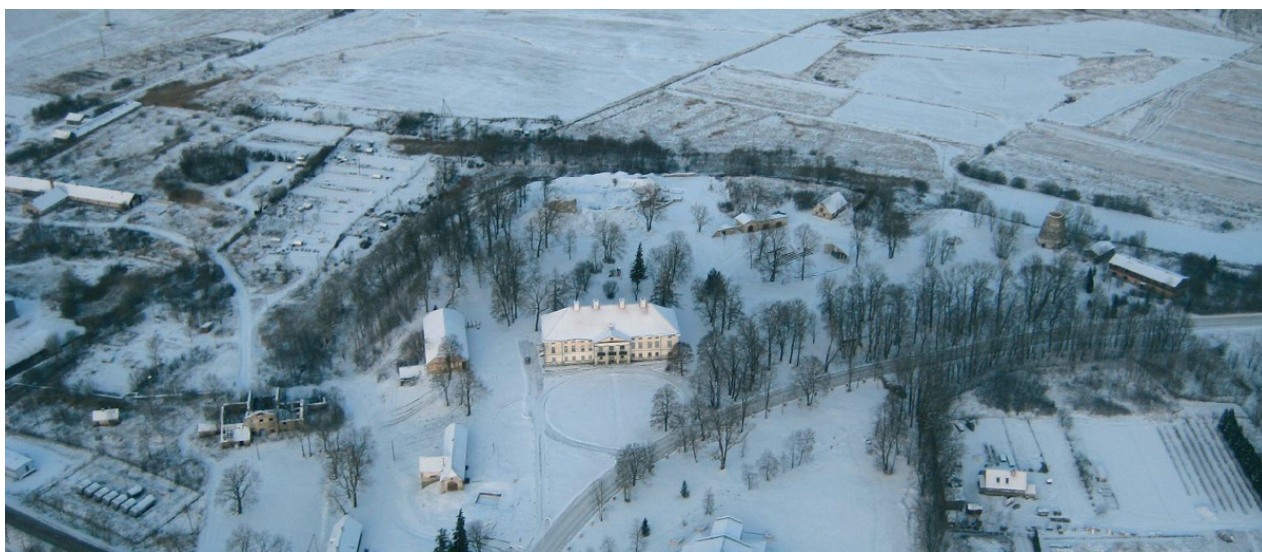

Lihula, kultursenter foran og herregård i bakgrunnen. Foto: By Kristian Pikner - Own work, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

Lihula kulturmiljø

Kulturmiljøet i Lihula dekker bosettingen som i sin tid vokste frem nær bispeslottet og fransiskaner-klosteret. I tillegg til slottsruinene, er de mest sentrale elementene i kulturmiljøet bygningene som hørte til Lihula herregård, de lutherske og ortodokse kirkene, og et samfunnshus fra Sovjet-tiden. Som i flere av de andre byene er hovedgaten karakterisert av små, én-etasjes trehus fra 1900-tallet som ligger med siden ut mot gaten.

Lihula herregård. Foto: <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/lihula>

VÕRU

Võru torg, restaurert. Foto: Martin Mark, <https://matugraphy.com/voru-keskvaljak/>

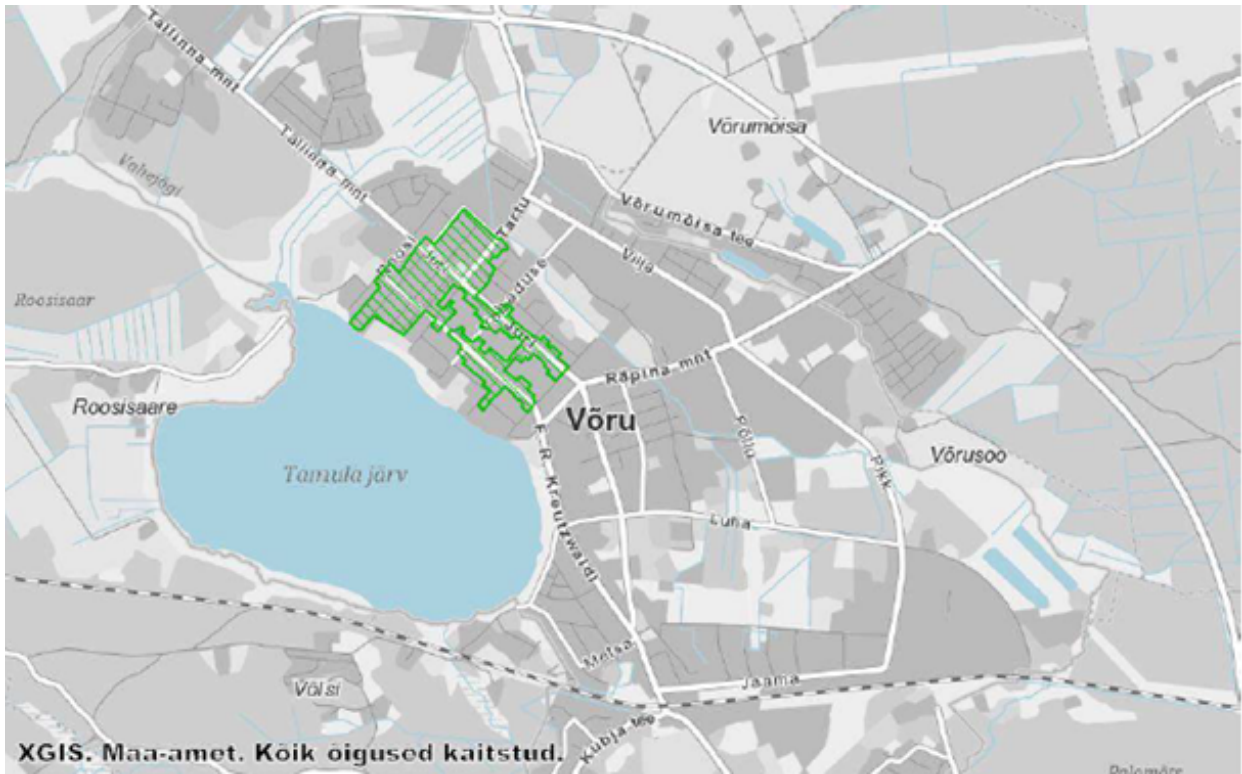
Fylke: Võru fylke
Grunnlagt: 1784
Areal: 13,24 km²
Befolkning: 12 022 (2018)
Befolkningstetthet:
908 innb./km²

Võru ligger i sørøst-Estland og har et befolkningstall på rett rundt 12 000. Dette tallet har kontinuerlig sunket de siste tiårene. Võru ligger i en region som er knyttet til Seto-dialekten og Seto-kulturen. Denne kulturen er grunnlaget for mange kulturelle arrangementer i byen. Byen tok også del i programmet for restaurering av bytorg i forbindelse med Estlands hundreårsdag.

Võru torg om kvelden. Foto: By sillutis - Own work, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

Võru kulturmiljø

Võru ble etablert som by av keiserinne Katarina II i 1784, og er på den måten unik i Estland. Byplanen, som ble godkjent i 1785, la frem et gatenett med parallelle og vinkelrette gater. Den eldste delen av byen, fra 1700- og 1800-tallet, karakteriseres av én-etasjes trehus og store offentlige bygninger, som skolebygningen, den lutherske kirken og den ortodokse kirken.

Võru sentrum. Foto: By HkotMen34 - Own work, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

VALGA

Valga torg, restaurert. Foto: Arvo Meeks/Lõuna-Eesti Postimees

Fylke: Valga fylke
Først nevnt: 1286
Areal: 16,54 km²
Befolkning: 12 334 (2018)
Befolkningstetthet:
745 innb./km²

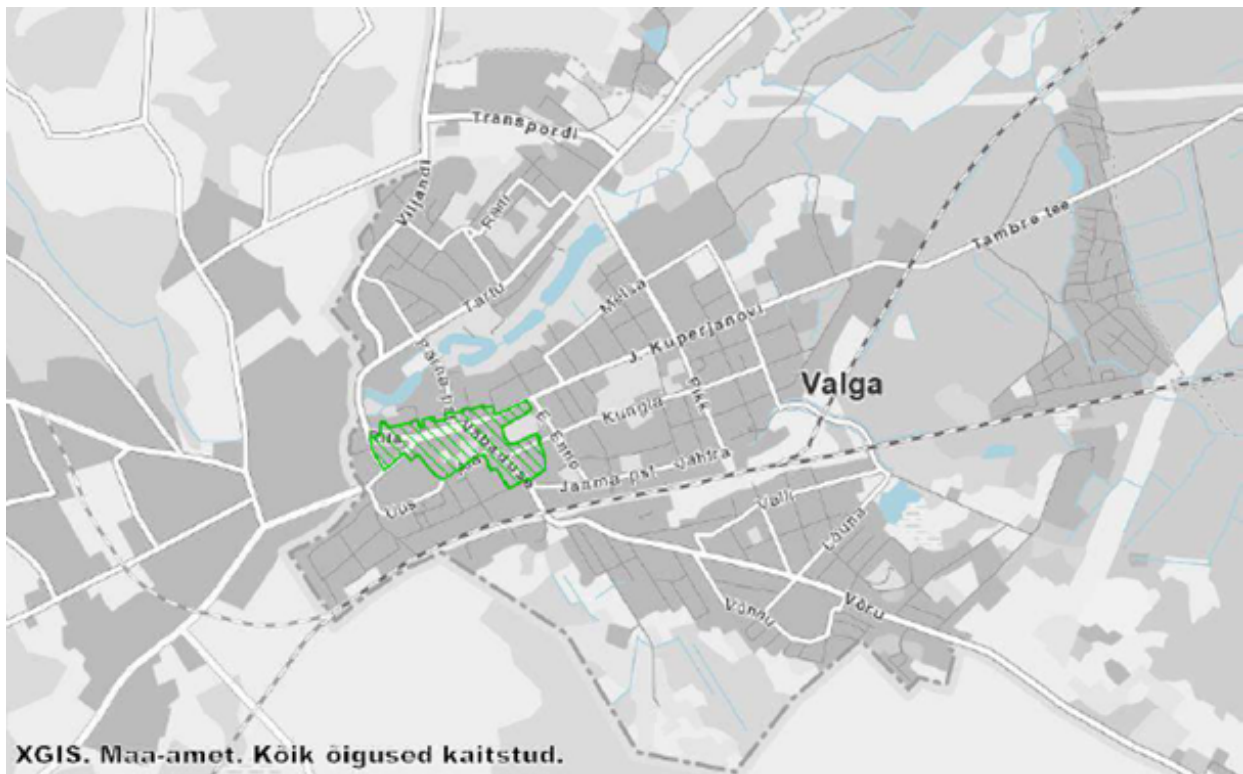
Valga er den sørligste byen i Estland, og ligger helt på grensen til Latvia. Der utgjør den en grenseby sammen med latviske Valka. Frem til 1920 var de to én by. Valga lider også av fraflytting og mellom 2001 og 2011 sank befolkningstallet med 14%.

Som Võru, dro også Valga nytte av torg-programmet i forbindelse med Estlands hundreårsdag.

Vabaduse street. Foto: By Vesahjr - Own work, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

Valga kulturmiljø

Bygningene i kulturmiljøet i Valga reflekterer byens utvikling. Bykjernen er bygget på middelalder-veier, men de bevarte bygningene er mye nyere. Kirken og det som i dag er kontorbygninger ble bygget sent på 1700-tallet og tidlig på 1800-tallet. På denne tiden var Valga midt i landet. På begynnelsen av 1900-tallet ble Valga et viktig knutepunkt for jernbanen, og de fleste offentlige bygningene stammer fra denne perioden. Påvirkningen fra modernistisk byplanlegging er tydelig i leilighetskompleksene fra etterkrigstiden, som ligger i den historiske bykjernen, men som ikke nødvendigvis passer inn med omgivelsene.

Valga. Foto: Av Vesahjr – Eget verk, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons